

■ УДК 74.739 (72)

В. О. Волошенко, аспірант, Львівська національна академія мистецтв, м. Львів

ХУДОЖНИЙ МЕТАЛ У МАЛИХ АРХІТЕКТУРНИХ ФОРМАХ СТРИЙСЬКОГО ПАРКУ ЛЬВОВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

Розглянуто композиційні особливості об'єктів художнього металу в малих архітектурно-мистецьких формах Стрийського парку Львова — одного з найдовершеніших міських рекреаційних середовищ України та Європи. Висвітлено художні, образні та декоративні особливості, загальну естетизуючу функцію металевої пластики в організації історичної паркової зони. Проаналізовано методи формування її художнього образу в сучасній архітектурній та урбаністичній ситуації.

Ключові слова: Львів, Стрийський парк, художній метал, малі архітектурні форми, художні особливості.

В. О. Волошенко, аспирант, Львовская национальная академия искусств, г. Львов

ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ МЕТАЛЛ В МАЛЫХ АРХИТЕКТУРНЫХ ФОРМАХ СТРИЙСКОГО ПАРКА ЛЬВОВА ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ ХХ В.

Рассмотрены композиционные особенности объектов художественного металла в малых архитектурных формах Стрийского парка Львова — одной из наиболее совершенных городских рекреационных зон Украины и Европы. Освещены художественные, образные и декоративные черты, общая эстетизирующая функция металлической пластики в организации исторической парковой зоны. Проанализированы методы формирования ее художественного образа в современной архитектурной и урбанистической ситуации.

Ключевые слова: Львов, Стрийский парк, художественный металл, малые архитектурные формы, художественные особенности.

V. O. Voloshenko, postgraduate student, Lviv National Academy of Arts, Lviv

ART METAL IN SMALL ARCHITECTURAL FORMS OF THE STRYISKYI PARK IN LVIV OF THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY

The composition features of objects of art metal are considered in the small architectural forms of the Stryiskyi Park in Lviv — one of the most perfect municipal recreational zones of Ukraine and Europe. Highlighting artistic, vivid and decorative lines and also public aesthetic function of the metallic plastic arts in organization of historical parkland

is attempted. The methods of forming the image are analysed in a modern architectural and urbanism situation.

Key words: Lviv, Stryiskyi Park, art metal, small architectural forms, artistic features.

Постановка проблеми. Стрийський парк у Львові є визначною пам'яткою українського паркового мистецтва, яка, як міський рекреаційно-культурний об'єкт державного значення, тривалий час потребує реконструкції, а також фахової реставрації або консервації архітектурно-мистецьких творів, що розташовані на його території. Водночас, без належної науково-теоретичної основи, попереднього вивчення історичних і сучасних особливостей функціонування цього унікального рекреаційного об'єкта виникає загроза втрати його природних і художньо-архітектурних особливостей. Зокрема дослідження потребують художній метал Стрийського парку й особливості його розвитку в другій половині ХХ ст., що недостатньо висвітлено в науковій літературі. Відповідно до цього завдання збереження і розвитку природних, ергономічних, екологічних і художніх особливостей унікального паркового об'єкта, можна визначити напрям мистецтвознавчих студій.

Останні дослідження і публікації. Малі архітектурні форми тривалий час досліджують науковці. Розвідки на цю тему належать ще до початку ХХ ст., але з активізацією процесу урбанізації проблематика малих архітектурних форм у міському середовищі набуває більшої актуальності. Цьому питанню присвячено публікації В. Свідерського [14; 15], І. Косаревського [5], Н. Ганкіної [2], Г. Грубе [4] та ін. Кілька досліджень львівських парків опублікував В. Кучерявий [6; 7; 8]. Протягом другої половини 1980 — початку 1990-х рр. виходить друком кілька праць у вітчизняному мистецтвознавстві які частково стосувалися спадщини українського ковальства. Ґрунтовним дослідженням стала кандидатська дисертація В. Могилевського про кований метал Києва [9]. Проблемам вітчизняного монументально-декоративного металу присвячено розвідки О. Роготченка [10; 11; 12]. Наприкінці 1990 — на початку 2000-х рр. архітектурно-художній метал досліджується у Львові, Ужгороді, Києві. Проте роль художніх виробів з металу малих архітектурних форм у садово-парковому мистецтві України висвітлена недостатньо і тому становить актуальний напрям дослідження.

Мета статті — висвітлити історичні та сучасні аспекти розвитку художнього металу Стрийського парку Львова, зокрема, другої половини ХХ ст. Кілька об'єктів металевої пластики розглядаються

як елементи формування художнього образу малих архітектурних форм і паркової зони загалом.

Виклад основного матеріалу. Вархітектурі Львова, який менше інших українських міст постраждав під час воєн ХХ ст., відображені різні архітектурно-художні стилі напрями, що відповідають певним історичним епохам. Широко представлені споруди в стилі ренесансу, бароко, класицизму, характерним для архітектурного розвитку Львова кінця ХІХ — початку ХХ ст. став вплив європейського модерну (сецесії), евізначні будівлі, побудовані в стилі українського модерну, ар-деко, конструктивізму тощо. Історичний центр Львова, на території якого збережено немало архітектурних пам'яток ХІV — ХVІІІ ст., занесений до списку світової спадщини ЮНЕСКО.

Але друга половина ХХ ст. стала складним періодом в історії архітектури Львова, значною мірою позбавленої естетичної «підтримки» монументальних і декоративних мистецтв. «Розвиток радянської будівельної індустрії в сталінсько-хрущовський час не призвів до розвитку прикладних видів мистецтва за винятком лиття декору з бетону і алебастру, що складно віднести до рангу творчості [11, с. 281]. На першій міській конференції архітекторів, яка відбулася в січні 1947 р., архітектор Слободяник висловився щодо недоцільності застосування місцевого досвіду будівництва в майбутніх новобудовах Львова, назвавши таку практику «безпринципним застосуванням місцевої архітектури». Єдиний з присутніх архітекторів галичанин Є. Нагірний «емоційно заперечив своєму колезі, зауваживши, що саме народ і є натхненником не тільки архітектури, але й усіх інших починань радянської влади. Насамкінець, роздратувавшись, пояснив Слободянику, що таке еkleктика, яку останній убачав чи не в кожному новому проекті, зазначивши, що місто Львів — це архітектурний музей, і тут є чому повчитися» [1, с. 608].

На жаль, ці аргументи не переконали керівництво міста. Уже наприкінці липня 1947 р. міськвиконком затвердив типову радянську схему будівництва під назвою «Комплексна схема розміщення будівництва у Львові протягом 1946–1950 рр.». Схема головного архітектора міста А. Натальченко передбачала розміщення нового житлового будівництва поблизу заводів з урахуванням можливості формування новітнього цілісного житлового комплексу. Слід зазначити, що тогочасна архітектурна думка практично нівелювала традиційну для Львова роль архітектурно-художнього металу, який був справжнім витвором ковальського мистецтва (ковані брами, огорожі, решітки, навіси і дашки, огорожі балконів, окуття дверей,

фігурні ринви, флюгери тощо) й відігравав у синтезі зі скульптурним оздобленням важливу функцію. У 1949 р. на засіданні Львівського відділення Союзу радянських архітекторів відбулося обговорення і затвердження типових проектів серійного житлового будівництва для західних областей України, які на вимогу Комітету в справах архітектури при Раді Міністрів СРСР мали виконувати львівські архітектори (Микула, Персіков, Шарапенко) [3, с. 2].

Важливою складовою «соціалістичного образу» Львова мали стати парки, яким в архітектурному розвитку міста відводилася помітна роль. Це стосувалося, зокрема, відкритого в 1952 р. Парку культури та відпочинку ім. Б. Хмельницького, територія якого розміщена на північному схилі пагорба між вул. Стрийською й узгір'ям Цитаделі (на місці колишнього Стрийського кладовища і глиняних кар'єрів), вул. Вітовського та початково використовувалася для потреб сільськогосподарської виставки. Західніше в 1950 р. студенти Львівської політехніки розпочали будівництво Студентського парку площею 10 га, розташованого на Вулецьких пагорбах уздовж вул. академіка А. Сахарова. До характерних для радянських міст 1950-х рр. зразків ландшафтно-меморіальних ансамблів у Львові належить меморіальний цвинтар на вул. Пасічній, відомий як «Пагорб Слави» та ін. [3, с. 4]. Але головним об'єктом уваги був старовинний Стрийський парк, який у результаті архітектурно-проектних заходів 1950–1960-х рр., що передбачали активний розвиток будівництва в напрямі сучасних вул. Стрийської, Володимира Великого, княгині Ольги, Наукової, академіка А. Сахарова та ін., опинявся, фактично, в центрі забудови на межі історичної і нової частин міста.

Слід зазначити, що історія Стрийського парку сягає кінця 80-х рр. XIX ст. Саме тоді тривала підготовка до Крайової промислової виставки у Львові й австрійська влада виділила на її організацію значні кошти, щоб продемонструвати світові розвиток околиць імперії. Було вирішено створити великий парк, що зміг би прикрасити місто і викликати захоплення гостей виставки [8, с. 145]. Роботи розпочалися в 1820 — 1830 рр., але офіційно парк закладений у 1887 р. досвідченим садівником-архітектором А. Рерінгом, котрий майже сорок років свого життя присвятив цьому унікальному об'єктові [13, с. 109]. Як композиційну вісь він обрав глибоку балку, подекуди з широким днищем, а ділянку парку засадив переважно хвойними деревами. Щоб уникнути плануальної монотонності, А. Рерінг спорудив недалеко від головного входу ставок з крутими берегами. Також було зведено пам'ятник Яну

Кілінському (скульптори Ю. Маковський, Г. Кузневич), ім'ям котрого початково називався парк, збудовано будівлі оранжереї (теплиці), будинок садівника [8, с. 146–147].

Реалізація архітектурного плану радянської доби почалася в 1952 р. Згідно з проектом Г. Швецько-Вінецького, споруджено ажурну вхідну аркаду до Стрийського парку зі сторони вул. Паркової. Вона характеризується пропорційністю, легкістю форм, визначених іонічними колонами трьох центральних і двох бічних арок та вдалим застосуванням штучного мармуру. До парку була долучена ділянка колишніх Східних торгів біля верхньої частини вул. Івана Франка, а також значна територія регулярного озеленення вздовж прикрашеної фонтанами і скульптурами широкої липової алеї, що з'єднала вул. У. Самчука й І. Франка. На алеї перебудовано колишню ротонду Рацлавицької панорами. У верхній частині парку в павільйоні «Підкова», одному з реконструйованих павільйонів Східних торгів (нині не існує), в 1956 р. організована виставка, присвячена 700-річчю Львова, а між пішохідною алеєю і вул. Івана Франка та Стрийською в 1953 р. збудовано вузькоколійну дитячу залізницю з трьома зупинками [8, с. 147]. Партерне регулярне озеленення і малі архітектурні форми, щоправда, з незначним застосуванням художнього металу (фонтани, брама, огорожа, турнікети), довершили цілісний образ головної алеї. Таким чином територія Стрийського парку розширилася до 60 га, а впродовж 1970–1980-х рр. урізноманітнив краєвид ландшафтним контрастом двох основних частин: нижньої — нерегулярної, з мальовничим краєвидом долин і пагорбів та верхньої — регулярної, розпланованої вздовж прямих алей.

У 1990 — на початку 2000-х рр. більша частина сучасної території парку була розпланована в т. зв. «пейзажному» стилі, простір якого демонструє не тільки красу природи, але й розташування в ній малих архітектурних форм. Їх кількість є незначною, але їм відведене важливе місце в ландшафтно-парковому середовищі: сприяють кращій організації території, формують її архітектурно-художній образ, збагачують і доповнюють композицію всього паркового ансамблю. До малих архітектурно-художніх форм належать окремі об'єкти: кована скульптурна пластика, огорожа, вхідна брама (зі сторони вул. У. Самчука), металеві деталі фонтанів, декоративні урни, каркаси і ковані деталі лав, ковані ліхтарі, більшість яких реконструйована або виготовлена в наш час.

Так, на території навколо мальовничого озера (біля входу з вул. Паркової) одразу привертає увагу ажурна низька металева

огорожа. Її аркові форми, напрочуд прості і функціональні, вдало гармоніюють з архітектурою головного п'ятиаркового входу. Вище обладнано майданчик звідки добре проглядається центральна частина парку й оранжерея. Важливу роль відіграє металева скульптурна пластика (дипломний твір кафедри художнього металу Львівської національної академії мистецтв) на кам'яному каскаді. Уздовж головних алей у верхній і нижній частинах парку встановлено ліхтарі з кованими елементами, лави на фігурних металевих каркасах, урни декоративних форм та ін. В естетичному збагаченні середовища парку металева скульптура відіграє важливу роль. Вирізність у парковому середовищі її об'ємно-просторових і площинних форм досягається чіткістю силуетів, контрастом та динамікою кольорів металу і каменю, фігурних та декоративних елементів. У жовтні 2004 р. в Стрийському парку встановлено пам'ятний знак «Львів — батьківщина українського футболу». Саме тут 14 липня 1894 р. Під час Другого зльоту осередків Спортивного товариства «Сокіл» відбувся історичний матч між футбольними командами Львова і Кракова [8, с. 167].

На території парку передбачено кілька входів, обладнаних кованими брамами. Вони вирізняються простотою і, водночас, вдалими композиційними рішеннями естетичним рівнем, що посилює гармонійні взаємозв'язки малих архітектурно-художніх форм з властивостями природного середовища та його рельєфу.

Висновки. Художній метал у малих архітектурних формах Стрийського парку Львова є важливим елементом загального композиційного рішення цієї унікальної рекреаційної зони старовинного міста з усталеною архітектурною забудовою.

Результати аналізу основних сучасних об'єктів свідчать, що серед них переважають сучасні твори (зокрема скульптурна пластика кафедри художнього металу Львівської національної академії мистецтв) і вироби (брами, ліхтарі, вказівники тощо), які гармонійно «співпрацюють» з природним і архітектурним середовищем парку.

Здійснене дослідження надає можливості визначити серед основних художньо-формальних і композиційних ознак металу малих архітектурних форм: ритм, пластичний і художньо-образний взаємозв'язок з природними формами. Засобами формотворчості, структури, декору, матеріалу досягається цілісність ансамблю в структурно-планувальному й естетичному аспектах.

Означена тема потребує подальшого дослідження історичних, ідейно-творчих, художньо-стильових особливостей львівського художнього металу другої половини ХХ ст.

Список використаних джерел

1. Бірюльов Ю. О. Архітектура Львова: Час і стилі. XIII — XXI ст. / Ю. О. Бірюльов.— Львів : Центр Європи, 2008. — 720 с.: 1396 іл.
2. Ганкина Н. З. Малые архитектурные формы, элементы благоустройства и оборудования городских территорий / Н. З. Ганкина // Краткий справочник архитектора: Ландшафтная архитектура / под ред. И. Д. Родичкина. — Киев : «Будивельник», 1990. — С. 281–307.
3. Генега Р. Радянська архітектура Львова 1940-1950-х років [Електронний ресурс] / Роман Генега. — Режим доступу: http://www.zaxid.net/news/show/News.do?novi_gospodari_lvova_chastina_tretya&objectId=1271972. — Назва з екрана.
4. Грубе Г. Р. Путеводитель по архитектурным формам / Г. Р. Грубе, А. Кучмар ; пер. с нем. М. В. Алешечкиной. — 2-е изд. — М. : Стройиздат, 1995. — 216 с.: ил.
5. Косаревский И. А. Композиция городского парка. — Изд. 2-е, перераб. и доп. / И. А. Косаревский.— Киев : «Будивельник», 1977. — 140 с.: ил.
6. Кучерявий В. П. На зелених орбітах Львова / В.П.Кучерявий. — Львів : Каменяр, 1972. — 107 с.
7. Кучерявий В. П. Озеленення населених місць / В.П.Кучерявий. — Львів : Світ, 2005. — 456 с.
8. Кучерявий В. П. Сади і парки Львова / В.П.Кучерявий. — Львів : Світ, 2008. — 360 с.: іл.
9. Могилевский В. Ю. Художественный металл в архитектуре Киева середины XVII - начала XX веков: автореф. дис. на соискан. науч. степени канд. искусств.: спец. 17.00.05 «Декоративное и прикладное искусство» / В. Ю. Могилевский. — М., 1990. — 21с.
10. Роготченко А. Кузнечный мастер-класс в Киеве / А. Роготченко // Мир металла. — 2003. — № 17. — С. 16–17.
11. Роготченко О. Художне ковальство України. Кн. 1: Відродження / В. Бурдук, О. Роготченко, І. Руденко. — Донецьк, 2007.
12. Роготченко А. Кованный металл глазами искусствоведа / А. Роготченко // Журнал о металле (Всеукраинский специализированный журнал о кузнечном искусстве). — 2006. — № 2(8). — С. 32–26.
13. Родичкин И. Д. Сады, парки и заповедники Украинской ССР / И. Д. Родичкин и др.— Киев : «Будивельник», 1985. — 167 с.; ил.
14. Сви́дерский В. М. Малые архитектурные формы внешнего благоустройства для городов Украинской ССР: дисс. канд. архитектуры / В. М. Сви́дерский ; Акад. архитектуры УССР. Ин-т градостроительства. — Киев, 1954.
15. Сви́дерський В. М. Малі архітектурні форми / В. М. Сви́дерський. — Вид. 2-е, переробл. і доп. — Київ : Будівельник, 1976. — 62 с.: іл.

References

1. Biriulov Yu. O. Arkhitektura Lvova: Chas i styli. XIII — XXI st. / Yu. O. Biriulov. — Lviv : Tsentrv Evropy, 2008. — 720 s.: 1396 il.

2. Gankina N. Z. Malye arkhitekturnyye formy, elementy blagoustroystva i oborudovaniya gorodskikh territoriy / N. Z. Gankina // *Kratkiy spravochnik arkhitekatora: Landshaftnaya arkhitektura* / pod red. I. D. Rodichkina. — Kiev : «Budivelnik», 1990. — S. 281–307.
3. Heneha R. Radianska arkhitektura Lvova 1940-1950-kh rokiv [Elektronniy resurs] / Roman Heneha. — Rezhim dostupu: http://www.zaxid.net/news/show_News.do?novi_gospodari_lvova_chastina_tretya&objectId=1271972. — Nazva z ekrana.
4. Grube G.- R. Putevoditel po arkhitekturnym formam / G.- R. Grube, A. Kuchmar ; per. s nem. M. V. Aleshechkinoy. — 2-e izd. — M. : Stroyizdat, 1995. — 216 s. : il.
5. Kosarevskiy I. A. Kompozitsiya gorodskogo parka. — Izd. 2 — e, pererab. i dop. / I. A. Kosarevskiy. — Kiyev : «Budivelnik», 1977. — 140 s. : il.
6. Kucheriavyi V. P. Na zelenykh orbitakh Lvova / V. P. Kucheriavyi. — Lviv : Kameniar, 1972. — 107 s.
7. Kucheriavyi V. P. Ozelenennia naselenykh mistv / V. P. Kucheriavyi. — Lviv : Svit, 2005. — 456 s.
8. Kucheriavyi V. P. Sady i parky Lvova / V. P. Kucheriavyi. — Lviv : Svit, 2008. — 360 s. : il.
9. Mogilevskiy V. Yu. Khudozhestvennyy metall v arkhitekture Kiyeva serediny XVII - nachala KhKh vekov: avtoref. dis. na soiskan. nauch. stepeni kand. iskusstv.: spets. 17.00.05 «Dekorativnoye i prikladnoye iskusstvo» / V.Yu. Mogilevskiy. — M., 1990. — 21s.
10. Rogotchenko A. Kuznechnyy master-klass v Kiyeve / A. Rogotchenko // *Mir metalla*. — 2003. — № 17. — S. 16–17.
11. Rogotchenko O. Khudozhnie kovalstvo Ukraini. Kn. 1: Vidrozhennia / V. Burduk, O. Rogotchenko, I. Rudenko. — Donetsk, 2007.
12. Rogotchenko A. Kovannyy metall glazami iskusstvoveda / A. Rogotchenko // *Zhurnal o metalle (Vseukrainskiy spetsializirovannyi zhurnal o kuznechnom iskusstve)*. — 2006. — № 2(8). — S. 32–26.
13. Rodichkin I. D. Sady, parki i zapovedniki Ukrainskoy SSR / I. D. Rodichkin i dr. — Kiyev : «Budivelnik», 1985. — 167 s.; il.
14. Sviderskiy V. M. Malye arkhitekturnyye formy vneshnego blagoustroystva dlya gorodov Ukrainskoy SSR : diss. ... kand. arkhitektury / V. M. Sviderskiy ; Akad. arkhitektury USSR. In-t gradostroitelstva. — Kiyev, 1954.
15. Sviderskiy V. M. Mali arkhitekturni formy / V. M. Sviderskiy. — Vyd. 2-e, pererobl. i dop. — Kyiv : Budivelnik, 1976. — 62 s.: il.

■ UDC 74.739 (72)

Voloshenko V. O., postgraduate student, Lviv National Academy of Arts, Lviv
hiv.ukr@gmail.com

ART METAL IN SMALL ARCHITECTURAL FORMS OF THE STRYISKYI PARK IN LVIV OF THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY

The aim of the article is to highlight the historical and modern aspects of the development of art metal of the Stryiskyi Park in Lviv of the second half of the 20th century. The objects of the metallic plastic art are examined as elements of forming the image of small architectural forms and parkland on the whole.

Research methodology. The methods of forming the image are analysed in a modern architectural and urbanism situation, a study of art estimation is given to the art-form and composition features. The composition features of objects of art metal are considered in the small architectural forms of the Stryiskyi Park in Lviv — one of the most perfect municipal recreational zones of Ukraine and Europe.

Results. It is proved that art metal in the small architectural forms of the Stryiskyi Park in Lviv is an important element of the general composition decision of this unique recreational zone of the ancient city. The results of the analysis of the basic modern objects prove that among the modern works (in particular, the sculptural plastic art of the department of art metal of the Lviv National Academy of Arts) and wares (gate, lanterns and others like that) prevail. At the same time they harmoniously «cooperate» with the natural and architectural environment of the park. The study gives an opportunity to define a rhythm among the basic artistic composition lines of metal of small architectural forms.

Novelty. In the study the art aspect of problem of small architectural metal forms of Lviv of the second half of the 20th century is examined for the first time.

The **practical significance.** The practical value of the results confirms possibility to apply them in the arts and crafts as well as in the advanced study and educational activity.

Key words: Lviv, Stryiskyi Park, art metal, small architectural forms, artistic features.

Надійшла до редколегії 28.05.2015 р.